

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

MULINGO WA NWAHA NGA NWAHA WA SHANGO LOṬHE

GIREIDI 2

TSHIVENḌA LUAMBO LWA HAYANI

SETHE 2: TSUMBO DZA 2012

Sumbandila ya kushumisele kwa Tsumbo ya Mulingo wa Nwaha Nga iwaha Shango Lothe (MNSL)

1. Nyangaredzo nga u angaredza.

Mulingo wa iwaha nga iwaha wa Shango Lothe (MNSL) ANA ndi u linga ndivho na zwikili nga murahu ha tshifhinga tshilapfu hu tshi sedzwa zwo lavhelelwaho zwe mugudi a zwi swikela mafheloni a Gireidi 1-6 na 9. Hu tshi thuswa u linga ha tshikoloni na u itela uri vhagudi vha vhe na vhuḏifulufheli kha u bvelela musi vha tshi dzhenela kha milingo ya nḓa, tshigwada tsha vhadededzi kana vhomakone vha dzi thero vho bveledza thesite dza tsumbo dzi ne mudededzi a nga dzi shumisa kha ngudo dza Luambo na Mbalo. Mbudziso dza tsumbo dza thesite dzo bveledzwa dzi tshi bva kha mushumo wa Kharikhulamune wa katela themo 1, 2, na 3 dza iwaha, zwi tshi katela na modele wa (MNSL) ANA na zwone zwo netshedzwa. Tsumbo dzi ne dza katela na modele wa (MNSL) ANA dzi thusa u linga ha tshikoloni hune mugudi a tea u ita misi yothe a si dza u dzula vhudzuloni ha u linga ha tshikoloni.

2. Tshivhumbeo tsha mbudziso dza tsumbo.

Tsumbo dzo olwa u itela u fanyisedza thekiniki dzo fhambanaho kana maitete a u linga a zwikili kana ndivho i fanaho. Sa tsumbo iwe ndivho ya magudi kana zwikilizwi nga lingwa nga u nanga kha zwinzhi hune vhagudi vha tea u nanga phindulo ya khwinesa kha dzo fhiwaho, kana tshitamennde (tshi ne tsha ḓoḓa vhagudi vha tshi iwala phindulo pfufhi kana paragirafu) kana iwe lushaka lwa mbudziso. (U hambela vhagudi uri vha tanganye maipfi kana zwitamennde hu na mitalo, u fhedzisa fhungo kana phetheni, u sumbedza phindulo dzavho nga u ola kana mvetamveto, na zwiwe). Zwi amba uri musi vhadededzi na vhagudi vha tshi wana tsumbo dza mbudziso dzi kha zwiivhumbeo zwo fhambanaho fhedzi dzi tshi khou vhudzisa tshithu tshithihi, vha tea u pfesesa uri izwi zwo tou pulaniwa nga ndila yeneyo na vhagudi vha tea u fhindula mbudziso dza tsumbo dzothe. Vha khou taniwa kha thekiniki dza mavhudzisele kana kha maitete o fhambanaho u vha nea vhuḏifulufheli u livhana na thesite.

3. U tumanya na zwiwe zwishumiswa zwa u guda na u gudisa.

U itela thanganelano, dziwe tsumbo dza thesite na mbudziso zwo itwa nga khole u zwi tumanya na bugu dza mushumo. Tsumbo idzi dzo dovha dza livhanywa na ḓoḓea dza Tshitamennde tsha Kharikhulamune ya Lushaka Gireidi 1-12 (TKL), mbetshelwa ya Tshitamennde tsha Phoḓisi tsha kharikhulamune na u linga (TPTLM) zwine zwa vha zwa gireidi yeneyo na puratokholo ya u linga ya lushaka. Maḓwalwa aya othe o tangana na ane tshikolo tsha ḓo a netshedza a ita mutheo wo dziaho une wa thusa mudededzi kha u ita ndugiselo ya ngudo na u linga ha fomaḓa (u linga ha ngudo).

4. Zwi ne tsumbo dza shumisiswa zwone.

Musi tsumbo dza gireidi na thero dzo dzudzanyiwa nga mutavha wo katelaho zwidodombedzwa zwothe, mudededzi ha tei u nea vhagudi mutavha wothe wa mbudziso uri vha fhindule nga tshifhinga tshithihi. Mudededzi u tea u nanga mbudziso dzi ne dza elana na ngudo dze a dzudzanya dzo tetshelwaho tshifhinga tshenetsho. Vha tea u nanga tsumbo dza mbudziso nga nthihi nga vhuronwane kana tshigwada tsha mbudziso dzi ne vhagudi vha nga kona u dzi fhindula, dzi nga shumiswa nga zwifhinga zwo fhambanaho zwa u funza na u guda nga ndila i tevhelaho:-

4.1. Mathomoni a ngudo sa thesite ya tzedzisiso (diagnostic) u itela u topola maandḓa na vhuḓdzeḓdze ha mugudi. Mawanwa a tzedzisiso a tea u bveledza nyeletshedzo kha vhagudi na u bveledza ngudo dzo teaho u lulamisa vhuḓdzeḓdze ho topoliwaho na u

khwaḥisa maanḁa a vhukoni vhu ne vha vha naho. Thesite ya tzedzisiso i nga fhiwa sa tshuḥwahaya u itela u vhulunga tshifhinga tsha u funza kilasini.

4.2. Vhukati ha ngudo, sa thesite ya tshifhinga tshoṭhe u itela u linga arali vhagudi vho kona u swikelela nḁivho na zwickili zwo tiwaho musi ngudo i tshi khou ḁi ya phanḁa u itela uri hu songo vha na mugudi a ne a ḁo siwa murahu.

4.3 Mafheloni a ngudo kana ha ngudo dzi re na tshivhalo thesite ya murahu ha **tshifhinga tshilapfu (summative)** i tea u ḥwalwa u itela u linga arali vhagudi vho kona u swikelela na u kona u shumisa nḁivho na zwickili zwo teaho kha ngudo dzo no gudwaho/funzwaho. **Tsvhudzo (feedback)** i tea u fhiwa musi mudededzi a tshi vhone hu na ngudo dzi ne dza ṭoḁa u **khwaḥisedza (consolidate)** nḁivho na zwickili zwo imaho ngauri.

4.4. Tshifhinga tshoṭhe vhagudi vha tea u ṭanelwa maitele a u linga kana kuvhudzisele, tsumbo, kufhindulele kwa u nanga hu na zwinzhi (multiple-choice) mbudziso ya phindulo nnzhi u fhindula nga u tou funa, (free response) mbudziso dza phindulo pfufhi, na dziḥwe.

Musi tzedzisiso (diagnostic) na u linga ha tshifhinga tshoṭhe (formative) hu tshi nga vha hu pfufhi zwi tshi ya kha tshivhalo tsha mbudziso dzo katelwaho, u linga nga murahu ha tshifhinga tshilapfu hu ḁo katela mbudziso nnzhi u swika kha thesite yo fhelelaho zwi tshi ya kha mushumo wo no gudwaho nga itsho tshifhinga. Zwa ndeme ndi zwauri vhagudi vha ite nḁowendowe yo teaho kha u fhindula thesite yo ḁalaho na kha lushaka lwa tsumbo ya thesite ya Mulingo wa ḁo waha nga ḁo waha wa Shango ḁhe (MḥS) ha lushaka.

5. Memorandamu kana Sumbanḁila ya kuvhudzisele (Memoranda or answering guidelines)

Tsumbo ya vhukuma ya phindulo ndavhelelwa dza tsumbo dza mbudziso ḥwe na ḥwe ya theiste dzo ḥetshedzwa na dza modele wa thesite ya (MḥS). Vhadededzi vha tea u dzhiela nzhele uri memorandamu a u tei u vha u netisaho. Memorandamu u tea u ḥetshedza fhedzi maitele o ṭandavhuwaho a phindulo ndavhelelwa na vhadededzi vha tea u vhudzisesa vha kone u ḥea muḥene phindulo i tendiseaho na dziḥwe phindulo dzi tendiseaho dzo fhambanaho dzo ḥetshedzwaho nga vhagudi.

6. U katelwa ha kharikhuḁamu.

Ndi zwa ndeme vhukuma uri kharikhuḁamu ya kilasi yeneyo i katelwe nga vhuḁalo. Tsumbo dza gireidi ḥwe na ḥwe a dzo ngo katela kharikhuḁamu yoṭhe. Ho tou topolwa nḁivho na zwickili zwa ndeme zwa mushumo u ne wa katela themo yu 1, 2 na 3 ya ḥwaha wa tshikolo. U siana ha mushumo zwo ya nga nḁila ye zwa sumbedzwa ngayo kha maḥwalwa a Tshitamennde tsha Phoḁisi ya Kharikhuḁamu yau Linga ya Lushaka (TPKLL).

7. Phendelo.

Ndivho ya muhasho ndi u khwiḁisa vhuimo na vhunzani (quality) ha kushumele kwa vhagudi kha zwickili zwa ḁitheresi na Nyumeresi zwa ndeme zwa mathomo. (MḁS) ndi tshiḥwe tsha zwishumiswa zwine muhasho wa khou tshi shumisa u ṭola arali mashumele a vhagudi a tshi khou khwiḁisea, u dzula o ralo kana a tshi khou tsela fhasi. Zwiṭiriki na zwickolo zwi lavhelelwa u tikedza vhadededzi na u vha ḥea zwishumiswa u khwiḁisa kufunzele na kugudele zwickoloni. Nga u shumisa tsumbo dza (MḁS) sa tshipiḁa tsha zwishumiswa zwa u funza, vhadededzi vha ḁo thusa vhagudi uri vha vhe na nzhele kha maitele o fhambanaho a u linga. Nga kushumisele kwone kwa tsumbo zwi ḁo thusa vhagudi u wana nḁivho na u bvedza zwickili zwa u guda nga nḁila yone na kushumele kwa khwiḁe hu tshi tevhelwa thesite dza (MḁS).

Vhalani tshitori ni kone u fhindula mbudziso.

Nga Mugivhela Siph o tamba bola ya milenzhe a tshi tambela thimu ya vha fhasi ha miwaha ya 9. Tshikolo tshawe tsho vha tshi tshi khou tamba na vha tshiwe tshikolo. Mme awe, mukomana wawe, Themba. na khaladzi awe mutuku, Nandi, vho da u talela. Izwi zwo nyanyula Siph nga maanda.

Mutambo wa bola ya milenzhe wo thoma nga awara ya 9. Siph o kora bola tharu, na khonani yawe Vhangani a kora nthihi. Thimu yawe yo wina uyo mutambo. Siph o pfufhiwa lu si lwa misi.

Mme awe vho amba uri o tamba zwavhudi. Vha mu kuvhatedza. Vho ya hayani nga murahu ha tshiswiulo. Vhe ndilani ya u ya hayani, mme awe vho murengela bola ya milenzhe ntswa, ngauri vha dihudza ngae.

1.1 Nangani phindulo i re yone. Ni tea u talela phindulo.

(Vhangani , Siph, Thomani, Themba) o kora bola tharu.

Siph o pfufhiwa nga .....

1.2 Ambani zwe mutambi a ita.

Vhangani o kora .....

1.3 **Fhedzisani fhungo.**

Themba ndi ..... wa Siphō.

1.4 **Tingeledzani ledere lone.**

Mme a Siphō vha dihudza ngae, ngauri o vha e mutambi wavhudi wa ...

- A ragabii.
- B thenisi.
- C bola ya milenzhe.
- D khirikhethe.

1.5 **Sumbedzani u tevhekana ha zwiwo kha tshitori. Nomborani mafhungo u bva kha 1 swika kha 4.**

O wana bola ya milenzhe ntswa.	
Mutambo wo thoma nga awara ya 9.	
O pfufhiwa lu si lwa misi.	
O kora bola tharu.	

2.1 **Dadzisani nga phindulo i re yone.**

2.2 **Fhedzisani fhungo.**

Sipho o vha o nyanyulea ngauri.....

2.3 **Tingeledzani ledere li re na phindulo yone.**

Mme awe vho mu rengela bola ya milenzhe ntswa, ngauri ...

A	o vha e wa kale.
B	vha ḍihudza ngae.
C	lo vha li ḍuvha lawe la mabebo.
D	O tou humbela.

2.4 **Fhindulani Ee! Kana Hai!**

Sipho o pfufhiwa nge akora bola n̄a?

.....

3.1 **Nangani phindulo i re yone. Olani tshifhambano (X) nga n̄tha ha phindulo yone.**

Sipho o kora bola (nnzhi / t̄hukhu) u fhira Vhangani.

3.2 **Fhedzisani fhungo.**

Mutambo wa bola ya milenzhe wo thoma nga awara ya .....

3.3 **Ni humbula uri khotsi awe vha nga vha vho ri mini khae?**

.....

3.4 **Nangani ipfi ̄one. Talelani phindulo.**

Vho ya hayani (vhukati ha, vha sa athu ̄a, nga murahu ha) tshiswītulo.

3.5 **Tingeledzani ̄edere ̄i re na phindulo i re yone.**

Themba ndi ... Sipho

- A muzwala wa
- B khonani ya
- C mukomana wa
- D khotsi a

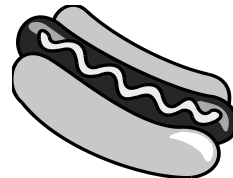
Tshiswiṭulo tshi si tsha misi Namusi

R3

(A.)

R8

(B.)

Wanani zwoṭhe nga R10.

4.1 Sedzani khungedzelo. Nwalani madzina a tshiswiṭulo tshi si tsha misi namusi kha zwi danga a fho fhasi.

(A.)

(B.)

4.2 Zwi nga dura vhugai u renga hothodogo na matshipisi?

.....

4.3 Ni nga renga itshi tshiswiṭulo tshi songo doweleaho?

.....

Ndi ngani ni tshi ralo?

.....

4.4 Dadzisani ipfi lo ṭahelaho.

Tshiswiṭulo tsha namusi ndi .....

4.5 Nwalani mafhungo 3 u swika kha 4 nga ha zwine na nga zwi takalela sa tshiswiṭulo tshi songo doweleaho. Zwi nga dura vhugai?

.....

.....

.....

.....

5.1 **Kopani aya maḽedere maḽuku.**

b   p   g   j

h   f

5.2 **Kopani aya maḽedere madanzi.**

B   P   G   J

H   F

5.2 **Olani thambo ya vhuḽambo ha ḽuvha ḽa mabebo aḽu.
Shumisani maipfi a tevhelaho:**

Ha:

.....

Ni khou rambiwa kha:

.....

Tshifhinga: .....

Fhethu: .....

U bva kha: .....

Ndi tama u ni vhona henengei!

5.4 **Kopani mafhungo aya nga ndila yone.**

Sipho u funa u tamba bola ya milenzhe.

U takalela u raha bola.

Bola ya milenzhe i a takadza!

.....

.....

.....

6. **Nwalululani fhungo. Dadzisani ndongazwiga na madanzi zwo tshelaho.**

6.1 dzina lawe ndi mufunwa

.....

6.2 o kora bola nngana

.....

6.3 mme vho paka maapula dzhusi na sendiwitshi

.....

7. **Shumisani tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho nga ndila yone.**

7.1 **Olani mutalo u livhanyisa maipfi a tshifhinga tsha zwino na a tshifhinga tsho fhiraho.**

U gidima	o vhona
U tamba	o nea
U nea	o gidima
U vhona	o tamba

7.2 **Shumisani maipfi a re kha tshibogisi ni tshi fhedzisa fhungo.**

rengela	pfa

Mme vho mu ..... bola ya milenzhe ntswa.

Sipho o ..... o takala nga maanda.

7.3 **Ñwalulani mafhungo a ye kha tshifhinga tsho fhiraho.**

Ñamusi .....

7.4 **Ñwalani fhungo ni tshi thoma nga maipfi a tevhelaho.**

O gidima .....

O vhona .....

7.5 **Vhalani fhungo. Tingeledzani pfi lone.**

Mulovha (vho la/ o la) aisikhirimu nga murahu ha mutambo wa bola.

8. **Nangani ipfi lo peletiwaho nga ndila yone.**

8.1 **Ñwalululani fhungo ni tshi shumisa ipfi lo peletiwaho nga ndila yone.**

O kora bola (thura/tharu).

8.2 **Tingeledzani ipfi lo peleṭiwaho nga ndila yone.**

Tshikolo tshiṅwe na tshiṅwe tshi na (timu, thimu) mbili.

8.3 **Itani tshifhambano X kha ipfi li re lone.**

(Vha/Vhe) ṭoḡa u ya u tamba.

8.4 **Talelani ipfi lo peleṭiwaho nga ndila yone.**

Milionee ndi muthu o (pfumbaho/pfumaho).

9. **Nangani ipfi lone.**

9.1 **Talelani ipfi li ne la amba zwifanaho na ofha.**

ṭungufhala / sinyuwa /vhilaela / tshenuwa

9.2 **Talelani ipfi li ne la amba zwifanaho na takala.**

tshifhambano / nyanyuwa/ u sa takala / penga

9.3 **Talelani ipfi li ne la amba zwo fhambanaho na lapfa.**

khulu / ṭhukhu/ denya / pfufhi

9.4 **Dadzisani phindulo yone.**

· ifhambanyi la fhasi ndi .....

10. Nwalani tshitori tshi ne na funa kana nga ha inwi mune.

10.1 Nwalani mafhungo 4 u swika kha 5 nga ha zwi ne na ita mafheloni a vhege.

.....

.....

.....

.....

.....

10.2 Nwalani mafhungo 4 kana 5 nga ha tshifanyiso tshi re afho fhasi.

.....

.....

.....

.....

10.3 **Ñwalani fhungo ðithihi nga tshifanyiso tshiñwe na tshiñwe tshi re afho fhasi.**

.....

.....

.....

.....

10.4 **Ñwalani nga ha vhege yañu ni tshikoloni.**

Thomani fhungo ðinwe na ðinwe nga maipfi a tevhelaho.

Nga Musumbuluwo .....

Nga Lavhuvhili .....

Nga Lavhuraru .....

Nga Lavhuna .....

Nga Lavhutanu .....